

**Verslag van Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu (COVM) [WWW.COVM.NL](http://www.covm.nl)
Luchthaven Leeuwarden, 61e vergadering, 21 november 2022,
16.00 uur – 18.00 uur**

Dhr. K. Fokkinga	Gedeputeerde Provincie Fryslân (voorzitter)	Aanwezig
Dhr. S. Slotegraaf	Provincie Fryslân	Aanwezig
Mevr. S. Dagdelen	Rijksvastgoedbedrijf	Aanwezig
Mevr. M. Raatjes	Rijksvastgoedbedrijf	Aanwezig
Dhr. Cdre J. van Deventer	Defensie	Aanwezig
Dhr. Lt-Kol D.F. Helmhout	Defensie	Aanwezig
Mevr. Maj. M.A. Molema	Defensie	Aanwezig
Dhr. A. den Drijver	Adviseur stuurgroep Geluidsmmeetnet	Aanwezig
Dhr. G.F.J. Veldman	Vertegenwoordiger omwonenden Leeuwarden	Aanwezig
Mevr. A. van Beek	Plaatsvervangend vertegenwoordiger omwonenden Leeuwarden	Aanwezig
Mevr. B. van Zandbergen	Wethouder Tytsjerksteradiel	Aanwezig
Dhr. L. Woudstra	Gemeente Noardeast-Fryslân	Aanwezig
Dhr. S. van der Velde	Vertegenwoordiger omwonenden Noardeast-Fryslân	Aanwezig
Dhr. J. Dijkstra	Wethouder Waadhoeke	Aanwezig
Dhr. G. Hooiring	Adviseur gemeente Tytsjerksteradiel	Aanwezig
Dhr. G. Verf	Vertegenwoordiger omwonenden Waadhoeke	Aanwezig
Dhr. H. de Haan	Wethouder Leeuwarden	Aanwezig
Dhr. G. Hiemstra	Vertegenwoordiger omwonenden Súdwest-Fryslân	Aanwezig
Mevr. S. Tigchelaar-Pelser	Vertegenwoordiger omwonenden Waadhoeke	Aanwezig
Dhr. B. Dam	Wethouder Súdwest-Fryslân	Afwezig
Dhr. J. van Dam	Vertegenwoordiger omwonenden Tytsjerksteradiel	Afwezig
Dhr. Soepboer	Wethouder Noardeast-Fryslân	Afwezig
Dhr. H. Pries	Friese Milieufederatie	Afwezig

1. Opening

De voorzitter heet alle aanwezigen van harte welkom.

2. Mededelingen /Eventuele aanvullingen op de agenda

Op 3 april 2023 heeft een bestuurlijk overleg plaatsgevonden met de staatssecretaris, de commissaris van de Koning en een aantal wethouders. Daarin zijn allerlei zaken besproken zoals de luchtruimherziening, de evaluatie van deze commissie, de contouren (Ke-Lden), geluidsisolatie en het gezondheidsonderzoek. Ook de auditcommissie heeft een aantal zaken aangedragen. De staatssecretaris geeft in het najaar nadere informatie over de status van een aantal zaken.

3. Suggesties voor te bespreken onderwerpen

De agenda wordt aangevuld met agendapunt 10.1, de evaluatie van het luchthavenbesluit.

4. Inventarisatie gesprekspunten publiek

De heer Dijkstra is blij twee burgerleden te kunnen introduceren. Mevrouw Tigchelaar-Pelser zal de komende tijd de vergaderingen bijwonen.

Mevrouw Van Zandbergen vraagt om de stukken van de vergadering eerder aan te leveren en goed te nummeren, zodat duidelijk is welk stuk bij welk agendapunt behandeld wordt.

De auditcommissie zal bij agendapunt 8.2 een toelichting geven. Mevrouw Kalsbeek zal een onderdeel toelichten.

Bij agendapunt 9, werkgroep Luchtkwaliteit zal de heer Spoelstra van het FUMO een toelichting geven en eventuele vragen beantwoorden.

Mevrouw Inberg zal bij agendapunt 9 inspreken.

5. Verslag vorige vergadering

Pagina 1

Mevrouw Van Zandbergen merkt op dat zij de vorige vergadering niet aanwezig was. Haar vervanger was de heer Hooiring van Tytsjerksteradiel.

Pagina 2

Dhr. v.d. Velde merkt op; naar aanleiding van de reactienota Voorkeursbeslissing programma luchtherziening, dat bij deze deelprojecten andere ministeries, provincies en stakeholders nauw betrokken blijven. Hoe de participatie er precies uit komt te zien, wordt vastgelegd in een integrale programbeslissing IPB. Die is voorzien in 2023. Dhr. v.d. Velde vraagt of er al een tijdpad bekend is? Wanneer komt dit aan de orde?
De voorzitter kondigt aan daar schriftelijk op terug te komen.

Pagina 5

De heer Van Deventer leest bij 8.3 dat de heer Hardenbol de werkgroep Luchtkwaliteit zou verlaten en dat er een vervanger aangeleverd zou worden. Inmiddels is er een vervanger voor dhr. Hardenbol, hiermee is er voldaan het actiepoint.

Pagina 6

Bij agendapunt 11 staat dat de heer Tol het woord krijgt. Hij was echter niet aanwezig. Dat moet de heer Van Deventer zijn. Dat geldt ook voor agendapunt 12 op pagina 7.

Het verslag wordt met deze opmerkingen vastgesteld.

6. Jaarrapportage geluidsbelasting 2022 Defensie

De heer Helmhout ziet uit naar opmerkingen over de rapportage.

De heer Verf stelt vast dat het een goed jaar is geweest wat betreft de contouren. Er is veel ruimte onbenut gebleven. Dat is goed voor de omwonenden. Dat de lengte nooit geheel gebruikt wordt, is bekend, maar nu zijn ook de zijwaartse contouren klein gebleven. Dat is wellicht niet representatief, maar wel interessant om de ontwikkelingen van de F-35 in de gaten te houden.

Mevrouw Van Zandbergen is van mening dat de geluidsuitstraling van de F-35 anders is dan die van de F-16. Veranderen daardoor ook de prognosecontouren?

De heer Helmhout legt uit dat het nog onvoldoende is getest. Daarvoor wordt nu een programma opgesteld. Dat moet leiden tot een prognose. Vervolgens moet daar dagelijks op aangestuurd worden.

7. Klachtenbehandeling

De heer Helmhout heeft bij de vorige vergadering aangegeven in gesprek te gaan met werkgroepen van Volkel en Woensdrecht.

Zij waren tevreden over de kwartaalrapportage en de afhandeling van de klachten. Zij vroegen om in gesprek te gaan met een aantal notoire melders.

Voor het invoeren van klachten komt een nieuw systeem. Daar wordt verder over gesproken met de betrokkenen. Dat moet leiden tot een nieuw klachtenformulier.

Daarmee kunnen gemakkelijker meldingen worden gedaan met bijvoorbeeld de mobiele telefoon. Ook kan beter het soort hinder worden aangegeven.

Door het nieuwe systeem zouden klachten gemakkelijker geanalyseerd kunnen worden met informatie en inzichtelijk kunnen worden gemaakt met zogenaamde pieken ir. oorzaak.

De formulieren zijn voor alle vliegbases gelijk en de klachten worden integraal afgehandeld. Wellicht dat in de toekomst ook de luchthaven Eindhoven kan aansluiten.

Komend najaar zal een demonstratie worden gegeven. Het streven is om het systeem in januari 2024 in te voeren. De aanwezigen word gevraagd om aan te geven welke informatie ze uit dit systeem willen. Zo zit er bijvoorbeeld in het systeem een koppeling tussen de klachten-en het systeem voor het vaststellen van de vlieghoogte. Ook wordt gekeken of er rekening kan worden gehouden met het weer.

Later in het traject kunnen mensen zelf een portaal aanmaken, waarin de melders de meldingen terug kunnen lezen en kunnen zien wat ermee gedaan is.

De heer Helmhout is ervan overtuigd dat door dit systeem meer klachten zullen worden ingediend (ook o.a. om te testen), de verwachting is dan ook een toename van klachten in het eerste kwartaal van 2024.

7.3. Werkgroep klachten

De heer Verf deelt mee dat in de werkgroep ook een aantal omwonenden actief is. Zij zijn niet tevreden met de huidige kwartaalrapportage. Dat is besproken met de heer Helmhout. De analyses, de trends en de verbeterpunten komen nog te weinig aan bod. Daar wordt nu aan gewerkt.

De werkgroep ontvangt maandelijks de overzichten van klachten. Van de laatste zes maanden is een samenvatting gemaakt met een top drie aan verbeter suggesties. Daarmee hoopt de werkgroep de geluidsoverlast te kunnen beperken met structurele verbeteringen.

De heer Van Deventer ziet uit naar de samenwerking voor verbetering van de leefomgeving en zegt toe de samenvatting en de suggesties voor verbetering met de werkgroep te bespreken

De oude meldingen en klachten zullen – als ruwe data – worden geëxporteerd naar het nieuwe systeem. Er wordt dus een nieuwe database opgebouwd waarmee beter geanalyseerd kan worden.

Mevrouw Molema deelt mede dat er ook gesprekken plaats vinden met de betrokkenen welke veelvoudig hinder ondervinden en indienen. Zo heeft er recent ook een gesprek plaats gevonden met verschillende betrokkenen.

De heer Dijkstra is blij met deze betere klachtenafhandeling. Het systeem levert veel nieuwe gegevens op. De eerste resultaten zijn positief en inzichtelijk. Hij bedankt daarvoor de vrijwilligers die daaraan hebben meegewerkt.

8. Geluidmeetnet vliegbasis Leeuwarden

8.1. Werkzaamheden Stuurgroep

De heer Den Drijver deelt mee dat de activiteiten van de stuurgroep afgelopen maanden niet veranderd zijn. Daarom heeft hij geen memo aangeleverd.

De activiteiten bestaan nog steeds uit het ondersteunen van de auditcommissie. Het document Taken en Verantwoordelijkheden van de auditcommissie is herzien en aangepast aan de huidige situatie.

De tweede opdracht in de motie-Eijsink, er wordt nog gewacht op de uitkomsten van de spectrale metingen van vorig jaar. De heer Den Drijver kondigt aan in het najaar van 2023 te rapporteren over de voortgang.

8.2 Werkzaamheden Auditcommissie

De heer Veldman deelt mee dat de commissie een drukke periode achter de rug heeft. Zo is veel informatie gehaald van het geluidmeetnet. In de periode van november 2022 tot en met maart 2023 zijn de hoogste pieken aangegeven. Dat geeft een inzicht in het resultaat van de metingen. Verder zijn enkele meetlocaties aangepast en is er contact geweest met diverse basisscholen om de vliegbewegingen in overeenstemming te brengen met de activiteiten op de scholen. De omzetting van de Ke naar de Lden is ingewikkeld en een hele klus. Een analyse door geluidsdeskundige Muchall van gemeten geluidsniveaus van de F-35 heeft geleerd dat de gekozen Lden contour, zoals gepresenteerd door het NLR in de COVM-vergadering van april 2022, dicht bij de werkelijkheid ligt.

Ook de auditcommissie heeft een goed gevoel overgehouden aan het bezoek van de staatssecretaris. De commissie heeft tien punten ingeleverd

en de staatssecretaris heeft toegezegd eind 2023 inzicht te geven in de stand van zaken.

Ook het overleg met de auditcommissie van Volkel en de basiscommandant was succesvol met onder andere een uitwisseling van ervaringen. Daaruit blijkt dat de commissies van elkaar kunnen leren. Daar worden verder afspraken over gemaakt.

De commissie heeft afscheid genomen van de voorzitter, de heer Bennen. Spreker neemt zijn taken ad-interim waar.

Mevrouw Kalsbeek geeft een toelichting op het advies over het maximaal geluidsniveau F-35 van de auditcommissie. Het advies is overgedragen aan de staatssecretaris.

Zij is omwonende en huisarts. Zij maakt zich zorgen over het hoge geluidsniveau van de F-35 en met name over het effect van de hoge geluidspieken op omwonenden, maar ook op fietsers, forenzen en schoolgaande kinderen. De commissie heeft in verschillende besprekingen (met presentaties van audiologen en de GGD Fryslân) en met het bestuderen van literatuur van onder andere de WHO kennis opgedaan van het geluid van de F-35 en het effect van het geluid op het gehoor en de gezondheid. Er blijkt helaas geen wet te zijn voor een maximaal geluidsniveau in de openbare ruimte. Echter bestaat er wel een Arbowet voor geluidsniveaus, maar dit is in dit geval niet van toepassing.

De situatie in Leeuwarden en omgeving is uniek met een vliegbasis zo dicht in de buurt. De omwonenden worden geconfronteerd met zeer hoge geluidspieken. De commissie wil graag samenwerken met Defensie.

Spreekster begrijpt dat er geoefend moet worden. De vliegtuigen zijn meer dan ooit nodig. De gezondheidsschade van de geluidsoverlast staat in geen verhouding tot de gezondheidsschade van oorlogsslachtoffers. Maar de commissie wil aandacht blijven vragen voor de situatie van omwonenden en passanten. Vanaf 2008 hebben provincie, gemeenten en omwonenden grote zorgen geuit bij de staatssecretaris, gezien de dichte bebouwing. Dat heeft zijn keuze echter niet beïnvloed. De Tweede Kamer heeft in 2013 onder voorwaarden (in verband met het geluid, motie-Eijsink over de installatie van een geluidsmetnet) ingestemd met de aanschaf van de F-35.

De zorgen over de geluidsoverlast zijn niet weg. Het ministerie van Volksgezondheid verwees slechts naar de heer Kwast van Defensie. Hij heeft een onderzoek toegezegd naar de effecten van het geluid van de F-35 op de omwonenden. Sinds 2019 vliegt de F-35, in steeds grotere getale, in deze omgeving. Uit metingen blijkt dat de geluidsniveaus (zowel gemiddeld als de pieken) behoorlijk hoog liggen met vaak een geluidsniveau hoger dan 115 dB. Als de geluidblootstelling bij 115 dB negen seconden of langer is, is het risico op permanente gehoorschade zeer groot. De trilharen in het binnenoor kunnen onomkeerbaar beschadigd raken met permanent gehoorverlies tot gevolg. Daarnaast heeft geluidsoverlast nog andere gezondheidseffecten, zoals oorsuizen, hoge bloeddruk en psychische klachten.

Uit overzichten uit de afgelopen jaren blijkt dat in 2020:58 keer, 2021:99 keer en in 2022:313 keer het geluidsniveau van 115 dB is overschreden. Ondanks de inspanningen van defensie is er dus sprake van een toename.

De auditcommissie heeft de staatssecretaris tijdens zijn bezoek het advies aangeboden en uitleg gegeven met de opmerking dat er een risico bestaat op permanente gehoorschade. Een familie woonachtig in de omgeving van de vliegbasis gaf aan dat het geluid van de F-35 harder is dan van de F-16.

Kinderen die buiten spelen, moeten de oren dicht drukken om zich te beschermen tegen het geluid. Ook in het huis is er impact van het geluid; het komt zelfs het lichaam van de mensen binnen. Dat baart zorgen.

Het advies is ook een reactie op de vroegere minister Hennis. Zij stelde destijds voor om reacties uit de omgeving af te wachten. Daarom heeft de commissie gevraagd om hierbij het ministerie van Volksgezondheid te betrekken.

De voorzitter herhaalt dat de staatssecretaris toegezegd heeft in het najaar van 2023 terug te komen op het advies.

De heer De Haan deelt mee dat ook de gemeente Leeuwarden met de staatssecretaris heeft afgesproken om de gezondheidsaspecten beter in beeld te krijgen.

De heer Veldman deelt mee dat hij bij de staatssecretaris aandacht heeft gevraagd voor het tienpuntenplan. Dat is breder dan het advies van de auditcommissie.

9. Werkgroep luchtkwaliteit

Mevrouw Inberg vraagt om een kopie van het verbijsterende verhaal van mevrouw Kalsbeek en van het advies aan de staatssecretaris.

De heer Verf deelt mee dat het advies is opgenomen in de stukken van COVM.

Mevrouw Kalsbeek zegt toe haar toelichting op het advies toe te sturen.

Mevrouw Inberg merkt op dat het lang geduurd heeft voordat het onderwerp luchtkwaliteit in deze commissie aan de orde kwam. Zij woont aan de rand van de vliegbasis, in de – vaak voorkomende – westenwind. Mensen met astma kunnen niet naar buiten als de vliegtuigen opstarten. De JSF verbruikt het dubbele aan brandstof en heeft dus ook meer uitstoot.

TNO heeft opnieuw een verbijsterend rapport geschreven over de burgerluchtvaart. Daaruit blijkt dat de giftige uitstoot van de luchtvaart veel ernstiger is dan eerder werd aangenomen en ook werd – naast fijnstof – een van de gevaarlijkste stoffen, benzeen, gemeten. De omwonenden missen een gevoel van urgentie bij defensie. Het onderzoek laat al jaren op zich wachten, terwijl de rapporten van TNO al heel ernstig zijn. Kan de overheid op korte termijn geen maatregelen nemen?

Op dit moment wordt nog weinig gevlogen, maar de commandant heeft al aangegeven vanaf augustus veel meer te gaan vliegen. De uitstoot van met name het gevaarlijke benzeen wordt nu al vele malen overschreden. Moeten bijvoorbeeld in en bij scholen geen maatregelen worden genomen?

Spreekster roept de gemeente en de provincie nogmaals op om daar plannen voor op te stellen.

De heer Verf deelt mee dat de werkgroep intensief heeft gesproken over de zorgen die ook mevrouw Inberg heeft. Zo heeft de werkgroep de vorige keer gesproken over de uitstoot van fijnstof en een meetplan aangekondigd. De werkgroep heeft het FUMO (Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing) gevraagd om een advies op te stellen voor vervolgmetingen. Het advies is opgenomen in de stukken van COVM. Na het rapport van TNO zijn die vervolgmetingen extra actueel. De uitstoot van bepaalde kankerverwekkende stoffen bij burgervliegvelden blijkt zeer hoog. Dat onderstreept nog eens het belang van onderzoek bij militaire vliegvelden.

De heer Verf vraagt de COVM de staatssecretaris op korte termijn te verzoeken om het onderzoek (dat in overleg met TNO moet worden uitgevoerd) te financieren.

De heer Fokkinga stelt vast dat de commissie instemt met het verzoek om de staatssecretaris te vragen voor financiering van het onderzoek.

De heer Spoelstra (FUMO) legt uit dat de dienst de overheden in Friesland assisteert bij milieuvraagstukken. De werkgroep Luchtkwaliteit heeft hem benaderd om een meetplan op te stellen vanwege de zorgen van omwonenden. Eerder heeft in 2016, tijdens de Frysian Flag, een onderzoek plaatsgevonden naar de luchtkwaliteit. Dan is er sprake van een verhoogde intensiteit aan vluchtbewegingen en krijg je een onderzoek naar de worst case. De F-35 heeft een andere emissie.

TNO heeft in 2016 metingen gehouden (naar fijnstof en vluchtige organische stoffen) Tijdens de open dag. FUMO heeft vervolgens onderzocht welke stoffen die vrijkomen invloed hebben op de gezondheid. FUMO stelt voor om naast het onderzoek naar ultrafijnstof (waarvoor nog geen normen zijn) ook te kijken naar stikstofoxide, fijnstof, vluchtige organische stoffen en polycyclische aromatische koolwaterstoffen. Als je meet bij een normale intensiteit aan vluchtbewegingen, krijg je een goed beeld van de lucht waar mensen in de omgeving aan worden blootgesteld.

De voorzitter deelt mee dat in de stukken van deze vergadering verdere informatie over deze onderzoeken is opgenomen.

10. Evaluatie COVM (Landelijk)

Mevrouw Bakker deelt mede dat er een brief is verstuurd aan het COVM over de evaluatie van de COVM's. In de brief wordt aangegeven dat de evaluatie kan plaatsvinden conform de evaluaties van de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat.

Daarvoor moeten nog details worden uitgewerkt, er moet een bureau voor de evaluatie worden geselecteerd en er zal een klankbordgroep (vanuit de COVM's) worden geformeerd om de evaluatie te begeleiden. Zij roept de vertegenwoordigers op om daarvoor een voorstel te doen.

De heer Verf is tevreden met de inhoud van de brief, maar vraagt naar een tijdspad.

Mevrouw Bakker deelt mee dat er in eerste instantie een bureau moet worden geselecteerd. Wanneer dat gaat gebeuren, is nog niet duidelijk.

De heer Veldman heeft al eerder zijn ongenoegen geuit over de resultaten van deze halfjaarlijkse bijeenkomsten. Hij ziet uit naar een concreet tijdspad en kondigt aan beschikbaar te zijn.

De voorzitter ziet uit naar een reactie op de brief. Wellicht dat dan al voor het zomerreces acties kunnen worden ondernomen.

10.1 Evaluatie luchthavenbesluit

De heer Frankena (Adviesbureau Adecs Airinfra) heeft in opdracht van het ministerie van Defensie een evaluatie uitgevoerd van het luchthavenbesluit voor vliegbasis Leeuwarden. Het bedrijf is al sinds 2000 actief in de (civiele) luchtvaart met aandacht voor milieueffecten. Het heeft al verschillende milieueffectrapportages opgesteld voor regionale luchthavens en voor Schiphol. Het maakt ook rekenmodellen voor de luchtvaart en voert second opinions en evaluaties uit.

De evaluatie is gestart in 2021. Enkele zaken zijn alweer achterhaald. De aanleiding voor de evaluatie was een milieueffectrapportage. Het is goed om dat na verloop van tijd evalueren: geeft het plan wel de beoogde bescherming? Voor vliegbasis Leeuwarden was er geen plan (MER) opgesteld, maar was er sprake van een een-op-een omzetting. In de opdracht moesten alle aspecten op het gebied van milieu (of bijvoorbeeld de bescherming voldoende is) worden meegenomen. De evaluatie vond plaats op basis van bestaande informatie. Er is geen nader onderzoek gedaan. Het was van belang om informatie te vergaren van alle betrokkenen. Daarvoor zijn begin 2022 interviews gehouden met onder andere het ministerie van Defensie, de vliegbasis, de provincie, gemeenten, omwonenden, milieubeschermingsorganisaties en de commissie van de MER. De verslagen zijn voorgelegd aan de betrokkenen en vervolgens gegroepeerd per onderwerp. Sommige onderwerpen lagen buiten de scope van de evaluatie, bijvoorbeeld vragen over de Vliehors, maar de meeste onderwerpen zijn meegenomen.

Per onderwerp is bekeken welke wet- en regelgeving daarbij hoort, of de stappen correct zijn doorlopen, of er voldoende rekening is gehouden met de directe omgeving en of er voldoende maatregelen zijn genomen om dat te realiseren. Per onderwerp is aangegeven of het aandacht behoeft, of er op de langere termijn iets moet gebeuren of dat er direct iets aan gedaan moet worden. Vervolgens is het conceptrapport voorgelegd aan de betrokkenen. Spreker toont een overzicht van de gegroepeerde onderwerpen waaraan gewerkt is, zoals de een-op-een omzetting, milieuaspecten, isolatie, de omzetting van Ke naar Lden. Het uiteindelijke resultaat is een tabel met per onderwerp een evaluatie (goed, slecht of neutraal). Er moet nog nader onderzoek worden gedaan naar het onderwerp piekgeluiden, ook op grotere afstand van de luchthaven en naar de gezondheidsaspecten. Ook moet er gekeken worden naar externe veiligheidszones met beperkingen (de kans dat er een vliegtuig neerstort). Het is vreemd dat dat bij vliegbases niet is meegenomen.

Het algemene beeld is dat er ook veel zaken goed gaan, of er wordt al aan gewerkt of onderzoek naar gedaan. Zo is de wisselwerking en samenwerking tussen de vliegbasis en de omgeving goed, aanmerkelijk beter dan gemiddeld bij civiele luchthavens. De processen gaan echter langzaam. Zo wordt er nog steeds met een Ke gewerkt. Dat is dan ook een punt van aandacht.

De voorzitter kondigt aan dat de presentatie wordt toegezonden.

Mevrouw Kalsbeek wil weten wat een een-op-een omzetting betekent.

De heer Frankena legt uit dat destijds de bestaande geluidscontour in de aanwijzing is opgepakt en hier vastgelegd. Er is geen nieuw onderzoek gedaan naar een nieuwe contour. Dat is wettelijk toegestaan. Dat is echter al in 2013 gebeurd. Toen was de situatie aanmerkelijk anders dan nu. Daarom wordt nu bijna altijd een MER opgesteld. De komst van de F-35 is ook geen reden om een nieuwe MER op te stellen. De luchthaven is bestemd voor jachtvliegtuigen. Dat verandert niet met de komst van de F-35, tenzij de milieueffecten geheel anders worden. Het geluidsvolume per jaar, de geluidscontour, is met de komst van de F-35 niet veranderd, doordat er minder wordt gevlogen.

Mevrouw Kalsbeek is niet verbaasd over het feit dat ook in deze evaluatie de piekuren boven komen drijven, zelfs nu wat verder van de basis af. In welk tijdbestek moet daar iets aan gedaan worden? Zijn er wettelijke regelingen voor?

De heer Frankena antwoordt dat daar geen wettelijke regeling voor is. Zo snel mogelijk natuurlijk, want het is belangrijk. Bij deze piekgeluiden zijn zaken als gehoorschade belangrijk. De isolatiecontour is gebaseerd op de F-16. Nu komen te hoge piekgeluiden voor, ook in gebieden die buiten de contouren liggen.

De heer Verf is blij met deze evaluatie door iemand van buitenaf die met een iets hoger abstractieniveau kijkt naar de problematiek. Veel is al goed, maar het streven is natuurlijk om alles goed te doen, ook die zaken die nu neutraal zijn gekwalificeerd. Hij is ook blij met de reactie van defensie dat alle aanbevelingen worden overgenomen en er samen met de COVM mee aan de slag wordt gegaan. Hij hoopt dat dit SMART wordt opgepakt. Dat moet leiden tot een betere bescherming voor de omwonenden.

Mevrouw Inberg bestrijdt dat de omwonenden tevreden zijn. Zo lopen er enkele rechtszaken. Omwonenden hebben destijds om een MER gevraagd, maar daar had defensie het te druk voor. Zij vraagt verder naar de status van dit rapport.

De heer Frankena deelt mee dat het gaat om een advies. Het is aan defensie om daarop te reageren. Hij deelt mee dat hij de tevredenheid van de omwonenden vergeleken heeft met de situatie rond Schiphol.

15. Omgevingsvergunning en Vergunning Wnb Vliegbasis Leeuwarden

De heer Van Deventer deelt mee dat het traject voor de omgevingsvergunning loopt. Defensie is gevraagd om extra gegevens aan te leveren. Daarvoor is zij echter afhankelijk van (de schaarse) specifieke reken capaciteit bij TNO. De stand van zaken van WNB is onveranderd. Onder andere Milieudefensie en de Stichting Groene Ster Duurzaam hebben beroep ingesteld tegen de verlengde vergunning. Defensie heeft zich aangemeld als derde belanghebbende. De zittingsdatum is nog niet bekend.

De heer De Haan wil weten wanneer de ontwerpbeschikkingen kunnen worden verwacht en wat de achterliggende reden is dat het al zo lang duurt.

De heer Van Deventer kan daar geen antwoord op geven.

16. Informatie over gebruik vliegbasis

De heer Van Deventer merkt op dat mensen aangeven dat het stil is rondom de vliegbasis. De banen worden gerenoveerd. Het is mooi te horen dat de omwonenden vliegtuigen missen.

Er heeft een gesprek plaats gevonden met de structurele hinder ondervindende melders. Naar aanleiding van dit gesprek is er meer wederzijds begrip gekomen over de activiteiten welke plaats vinden op vliegbasis Leeuwarden. Defensie maakt zich dagelijks hard om de veiligheid van Nederland te waarborgen. Middels dit soort gesprekken ontstaat er een warme band tussen de vliegbasis Leeuwarden en omgeving.

Daarnaast is er ook gesproken met de adviescommissies van Leeuwarden en Volkel. De adviescommissies kunnen van elkaar leren. Dat zal leiden tot betere resultaten.

Metingen en analyses kunnen helpen om de overlast te verminderen. Geluid zal er altijd zijn, maar als dat met minder overlast kan, is dat een groot goed. Zo wordt verder gewerkt aan het NLR-onderzoek, de zogenaamde vier fase onderzoek.

Fase 1 is het analyseren van het computermodel aan de hand van data van het geluidmeetnet. Deze fase is afgerond. Het model is goed.

Fase 2 Wetenschappers en vliegers hebben onderzoek gedaan naar nieuwe manieren voor het opstijgen en het landen. In fase 3 worden deze nieuwe manieren getest in de simulator. In fase 4 (na 25 augustus 2023, als de banen gereed zijn) wordt het in de praktijk getoetst en wordt het geluid gemeten. Een deel van fase 4 wordt de komende maanden al getest op vliegbasis Volkel.

Eerder is gesproken over een burendag in deze stille tijd. Spreker zegt toe de omwonenden daarvoor uit te nodigen en ziet uit naar 'mooie geluiden'.

Sinds november 2022 is het relatief rustig. Vooral vanaf januari 2023 is minder gevlogen, omdat de vliegtuigen in Polen (op 75 minuten vliegen) hebben gevlogen om het NAVO-luchtruim veilig te houden.

Vanaf april zijn beide banen dicht tot augustus 2023. In Polen heeft ook een deel van de training van Leeuwarden plaatsgevonden en is onderzocht hoeveel geluid geëxporteerd kan worden. Het blijkt een groot deel te zijn. Niet alles, want een groot deel van het personeel woont in de buurt van Leeuwarden. De helikopter blijft de komende maanden vliegen.

In april 2023 zullen de banen opnieuw geasfalteerd worden. Daarbij zijn meerderen vrachtwagens met afval betrokken vanuit vier asfaltfabrieken in Nederland.

Het normale vliegprogramma start vanaf september 2023. De Frisian Flag (een noodzakelijke oefening) is van 2 tot 13 oktober 2023. Na zes maanden stilte i.v.m. de baanrenovatie zal dit voor de omgeving weer wennen zijn. De heer Van Deventer zegt toe te zorgen voor een goede communicatie.

De vorige vergadering is toegezegd uitleg te geven over de procedures rondom de MQ-9. Het vliegtuig staat op dit moment in Curaçao en is actief in een anti-drugszaakoperatie. Vanaf medio 2024 wordt er ook op Leeuwarden gevlogen. Het betreft een stil propellervliegtuig.

De heer Van Weelderen geeft uitleg over de standaard vertrekprocedure. De MQ-9 is eigenlijk een gewoon vliegtuig, maar de cockpit blijft op de grond.

Voor de MQ-9 kunnen voor alle vier de banen worden gebruikt. Het vliegtuig vliegt ongeveer 5 of 6 km door aan het verlengde van de baan, draait dan naar links of naar rechts naar het noorden en klimt ondertussen naar 2,5 tot 3 km hoogte. Het vliegtuig vliegt steeds naar een centraal punt, doet daar enkele checks en vanaf daar vangt de missie aan. De terugkeer gebeurt precies in de omgekeerde volgorde.

De heer Veldman wil weten of er nog andere bijzondere activiteiten in het najaar zijn en of er nog uitzendingen plaatsvinden naar bijvoorbeeld Polen.

De heer Van Deventer deelt mee dat er in het najaar sprake is van een nachtvliegprogramma, zoals ook de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden. Er is nu geen indicatie voor een nieuwe uitzending. Het intensieve programma laat dat ook niet toe.

13. Lijst van aandachts- en actiepunten

Actiepuntenlijst is aan de orden geweest.

14. Datum volgende vergadering

De volgende vergadering is in november 2023. Dan is er een nieuw college en dus ook een andere voorzitter.

15. Rondvraag

De heer Van Weelderen deelt mee dat dit zijn laatste COVM-vergadering is.

16. Sluiting

De voorzitter bedankt iedereen voor zijn of haar inbreng en sluit de vergadering.